

la loge Le Réduit
 een tentoonstelling van Sven Augustijnen
 8 september – 19 november 2016

Kluisstraat 86 -
 rue de l'Ermitage
 B-1050 Brussels

+32 (0)2 644 42 48
 info@la-loge.be

Terwijl hij zich verdiepte in de geschiedenis van de Belgische militaire interventie na de onafhankelijkheid van Congo, raakte Sven Augustijnen geïnteresseerd in de stad Kamina. Dankzij enkele ontmoetingen naar aanleiding van Spectres - een langspeel-documentaire die de kunstenaar realiseerde in 2011, die het Belgische koloniale verleden analyseert via moord op Patrice Lumumba - kwam de kunstenaar op het spoor van een nationale vestiging of 'réduit national' die België tijdens de jaren vijftig in Katanga zou hebben gebouwd.

Het ontbreken van duidelijke gegevens over het onderwerp, net als zijn belangstelling voor alles wat direct of indirect verband houdt met het communistische spook dat door het naoorlogse Europa waarde, wekte Augustijnens belangstelling. Algauw resulteert het vooronderzoek in de ontdekking van een archieffonds in het Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht, waar informatie te vinden zou zijn over het vestigingsproject.

Augustijnen begon vervolgens aan de enorme opdracht van het documenteren en analyseren van duizenden foto's, negatieven, nagetrokken tekeningen papier en verschillende andere plannen. Tot op heden verlieten deze documenten het archiefcentrum nooit, en ze werden evenmin bestudeerd. Dankzij een nauwe samenwerking met een van de archivariissen kon Augustijnen de plannen voor een verbazingwekkend Belgisch project: de ontwikkeling van een militaire basis en van een regeringsstad die als toevluchtsoord zou dienen in Kamina in geval van een externe dreiging.

Le Réduit traceert de geschiedenis van de basis van Kamina. Aanvankelijk lijkt de basis een architecturale en stedenbouwkundige materialisatie te zijn van de angst voor een Sovjetinvasie, maar vervolgens vervult ze een strategische rol, in antwoord op de politieke omwentelingen die Congo in de komende tijd verder zouden destabiliseren.

De tentoonstelling bestaat uit verschillende onderdelen. Zo is er een ensemble van fotografische composities en luchtfoto's van de inhuldiging en de ontwikkeling van de site en een kaart die de omvang van het project toont, dat zich uitstrekt over een gebied van honderden kilometers. Er is een tekst van de hand van Sven Augustijnen, geschreven na een korte reis naar Kamina in juni 2016, die door zijn densiteit en de opeenvolging van de feiten bijna spottend aandoet. Er zijn een gastenboek dat vol trots en overtuiging het avontuur van de pioniers in Kamina verhaalt en de oorspronkelijke kaart, een bruikleen uit het archief van het ministerie van Buitenlandse Zaken, dat als enige bewijsmateriaal fungeert van de wil om een vesting te bouwen - die zou bestaan uit woonsten, een administratie, algemene diensten en... een koninklijke residentie(!) in Kamina. Een reeks foto's biedt een snelle en theatrale blik op het afscheid van de Belgische troepen. En tot slot getuigt een selectie van 11 plannen (geselecteerd uit een verzameling van meer dan 1200) van een echt architectonisch programma, precies en gedetailleerd uitgevoerd, dat een breed arsenaal aan civiele en militaire bouwwerken en infrastructuren voorzag.

De keuzes van de kunstenaar wijzen op zich verschillende temporaliteiten, vertogen en verhalen. Samen stippelen ze een reis uit die, ondanks de fundering in historische feiten, tot in een soort van fictie wordt. Sven Augustijnen maakte gebruik van een strategie die zijn artistieke praktijk kenmerkt, en liet zowel zijn eigen interpretatie het voortouw nemen als de spoken van de geschiedenis – en zelfs de emotionele en persoonlijke impulsen van bepaalde gesprekspartners die hij onderweg tegenkwam. Op zijn beurt leidt hij ons door het resultaat van die tocht: een complexe werkelijkheid die tegelijk ook open is en waarheden genereert.

Over de kunstenaar

Sven Augustijnen werd in 1970 te Mechelen geboren. Hij woont en werkt in Brussels. Augustijnen werd uitgenodigd voor individuele tentoonstellingen door de volgende instellingen, (selectie): The Hugh Lane, Dublin (2016); Kunsthall Trondheim, Oslo (2015); CCS Bard & Hessel Museum of Art, Anandale-on-Hudson (2014); VOX – Centre pour l’image contemporaine, Montreal (2013); Malmö Konsthall (2013); Kunsthalle Bern (2011); De Appel, Amsterdam (2011); Wiels, Brussel (2011). Zijn films, publicaties en installaties werden regelmatig gepresenteerd in groepstentoonstellingen. Zie bijvoorbeeld: *The Unfinished Conversation: Encoding and Decoding*, Museo Coleção Berardo, Lissabon (2016) – *The Power Plant*, Toronto (2015); *Gestures and Archives of the present, Genealogies of the Future*, Taipei Biennial (2016); *Art in the Age of... Asymmetrical Warfare*, Witte de With, Rotterdam (2015); *Europe – The Future of History*, Kunsthaus Zürich (2015); *Ce qui ne sert pas s’oublie*, CAPC, Bordeaux (2015); *Enthusiasm!*, *Rencontres Picha – Biennale de Lubumbashi, Lubumbashi* (2013). Sven Augustijnen doceert aan ERG (Ecole de Recherche Graphique) in Brussel en wordt regelmatig uitgenodigd in scholen en op seminaries in België en in het buitenland. Hij wordt vertegenwoordigd door Jan Mot in Brussel. Hij is één van de stichtende leden van het productie- en distributieplatform Auguste Orts.

Werken en documenten in de tentoonstelling

Inkomhal en gang

Le Réduit, 2016

Tekst, vinyl belettering

Variabele afmetingen

In de late jaren 1940 besluit de Belgische regering, na twee wereldoorlogen die de bezetting van haar grondgebied met zich hadden gebracht en de ballingschap in een vreemd land, en in een door het begin van de Koude Oorlog uitgelokt angstklimaat om – anticiperend – een nationale vesting of ‘réduit national’ op te richten.

Er wordt een uitgestrekt plateau gekozen in Belgisch-Congo, meer bepaald in de noordelijke mijnbouwprovincie Katanga, om er een vesting te bouwen met een militaire basis voorzien van het grootste vliegveld in Afrika en een regeringsstad of ‘cité gouvernementale’ die in het geval van een Sovjetinvasie het staatshoofd (de koning) kon ontvangen, net als zijn ministers en hun gezinnen. Van de bouw van die regeringsstad – bij de plaatselijke bevolking beter bekend als ‘Cité de la Peur’ (Stad van de angst) of ‘Couillonville’ (Imbecielenstad) – wordt in 1953 afgezien, niet alleen om budgettaire redenen maar ook omdat het onmogelijk wordt de bouw van een stad/toevluchtsoord van dergelijke omvang geheim te houden.

Bovendien worden de planning en de constructie van de stad ingehaald door de internationale actualiteit. De Koreaanse Oorlog loopt in de zomer 1953 op zijn einde, na drie jaar van gevechten, terwijl de dreiging van die oorlog precies een van de motivaties achter het project was.

Wat de militaire basis betreft, ontworpen en opgericht door Majoor BEM Janssens: die wordt gebouwd met buitengewone middelen en is voorzien van alle infrastructuur noodzakelijk voor een autonome operatie.

De in het Centrum voor Historische Documentatie van de Strijdmacht (ACOS IS/CA) teruggevonden luchtfoto's van een anonieme fotograaf tonen welke stempel de stedelijke structuren op het landschap hebben gezet. Andere foto's, genomen in 1953, tonen Majoor BEM Janssens, commandant van de basis van Kamina van 1949 tot 1954, en Generaal Kestens, hoofd van LIMETRO, de militaire verbinding tussen de Moederlandse Strijdkrachten in Afrika en de gouverneur-generaal van Congo, die de eerste steen van een gebouw leggen. Bij deze gelegenheid houdt Majoor BEM Janssens een korte speech: 'Een eerste steen leggen is altijd een ontroerende daad, ontroerend zoals elke scheppingsdaad. Het is ook een geruststellende daad, geruststellend zoals elk gebaar van hoop. Het zal u niet ontgaan zijn dat we, op die manier, sinds drie jaar daden van schepping en van hoop stellen. Op dit moment, met de duizenden vierkante meter bebouwde oppervlakte die we op ons actief hebben staan, vermengt zich met onze emotie en ons geloof een geruststellend gevoel van vertrouwen, van zekerheid en ook – waarom het verbergen? – van trots.'

Die woorden markeren het einde van de missie van Majoor BEM Janssens in Kamina: hij zal het jaar erop benoemd worden tot opperbevelhebber van de Openbare Weermacht van Belgisch-Congo. De ontwikkeling van de militaire basis gaat door, maar wordt met de Congolese onafhankelijkheid onderbroken. In de dagen na de onafhankelijkheidsverklaring van Congo op 30 juni 1960 blijkt de geografische positie van de basis strategisch, zowel tijdens de Belgische militaire interventie als tijdens de repatriëring van troepen en Belgische burgers.

Tijdens het onderzoek voor Le Réduit in het ACOS IS/CA werd geen enkele foto gevonden van de historische gebeurtenissen op de basis in Kamina tijdens de turbulente weken die volgen op de onafhankelijkheidsverklaring van Congo. De eerste foto's die opduiken, documenteren het vertrek uit Kamina, richting België, van generaal-majoor Geysen, COMETRO of Opperbevelhebber van de Moederlandse Strijdkrachten van Afrika. In het bijzonder zijn er een paar foto's die Moïse Tshombe tonen, leider van de Katangese secessie, die Geysen op 30 augustus 1960 een luipaardvel aanbiedt als souvenir van hun samenwerking.

Luitenant-Generaal Janssens had het Congolese grondgebied in de nacht van 7 juli 1960 al verlaten, nadat eerste minister en minister van Defensie Patrice Lumumba hem had ontslagen naar aanleiding van Janssens' opruiende verklaring, gericht aan zijn soldaten: 'Na de onafhankelijkheid is gelijk aan voor de onafhankelijkheid.' Die woorden veroorzaken onmiddellijk een munterij die zich, slechts vijf dagen na de onafhankelijkheidsverklaring van Congo, over het hele land en buiten zijn troepen verspreid.

De dag na de afscheiding van Katanga, op 12 juli 1960, besluiten Lumumba en president Kasa-Vubu zich naar Elizabethstad te begeven, de hoofdstad van de zelfverklaarde staat Katanga, in een poging om de controle over het land terug te krijgen. Op de basis van Kamina nemen ze een vliegtuig maar worden vervolgens door de Belgische militairen en de Katangese autoriteiten gehinderd om in Elizabethstad te landen.

Zes maanden later wordt Lumumba – inmiddels uit zijn ambt ontzet door Kasa-Vubu en gevangengenomen door kolonel Joseph Désiré Mobutu, commandant van het Armée nationale congolaise (ANC) – naar Elizabethstad verscheept, waar hij in de nacht van 17 januari 1961 wordt vermoord.

De VN-troepen die in augustus 1960 de Belgische troepen in Kamina zijn komen vervangen, zullen de basis tot 1963 gebruiken om de crisis in het land het hoofd te bieden. Ze zullen met name verantwoordelijk zijn voor de repatriëring van de laatste Belgische huurlingen die de afscheiding van Katanga ondersteund hebben.

Ondanks hun vertrek uit Congo hebben de Belgische moederlandse troepen nog twee keer gebruik gemaakt van de basis van Kamina: in 1964 tijdens de herovering van Stanleystad en in 1977 en 1978 in het kader van de eerste en tweede Shaba-oorlog.

Tijdens de Angolese burgeroorlog wordt de basis gebruikt door de Amerikanen die de União Nacional para a Independência Total de Angola (Nationale Unie voor de Totale Onafhankelijkheid van Angola, UNITA) van Joseph Savimbi steunen, die recht tegenover de Movimento Popular de Libertação de Angola (Volksbeweging voor de Bevrijding van Angola, MPLA) van Agostinho Neto staat – op haar beurt gesteund door soldaten van het Sovjetleger en Cubaanse troepen.

Wanneer Laurent Kabila en zijn Alliance des forces démocratiques pour la libération du Congo-Zaïre (AFDL) in 1997 vanuit het oosten van Congo naar Kinshasa optrekken om Maarschalk Mobutu Sese Sekoe te verjagen, die sinds 32 jaar aan de macht is, geven de Forces armées zaïroises (FAZ) zich over en laten boven hun basis de witte vlag wapperen.

Ga je vandaag naar de basis van Kamina via de weg die naar het hoofdkwartier leidt, dan zie je aan de linkerkant een reeks van negen huizen. Het perceel is omgeven door prikkeldraad. Naast de vlag van de Democratische Republiek Congo hangt die van de Volksrepubliek China. Chinese strijdkrachten verantwoordelijk voor de vorming van de Forces armées de la République démocratique du Congo (FARDC) bezetten die huizen nu: bij de onafhankelijkheid van Congo waren ze onvoltooid gebleven maar de Chinezen hebben ze opgeknapt en volledig ingericht. Ze vormen een contrast met de huizen langs de rechterkant van de weg en met de andere gebouwen op deze militaire basis, een erfenis van de Belgische kolonisatie: gebouwen die de sporen dragen van meer dan een halve eeuw geschiedenis.

vertaling van een tekst geschreven door Sven Augustijnen
Brussel, 15 juli 2016

Vertaling uit het Frans: Steven Tallon

Generaal Kestens en majoor BEM Janssens leggen de eerste bouwsteen van een gebouw, 2016

Fotografische compositie: zwart wit bariet prints vanuit twee historische negatieven, 20x20 cm

Inkadering aluminium en glas

45 x 69 cm

Tempel ruimte

Luchtfoto's van de basis van Kamina, 2016

Historische foto's overgedragen op 68 AdoxSilvermax-dia's, Kodak Ektapro 5020 projector

Variabele afmetingen

Inspectie van de werkzaamheden in constructie en afgerond, te Deum in de Saint-Laurent kapel en militaire parade op 21 juli 1953, 2016

Fotografische compositie: zwart-witbarietafdrucken op basis van twee historische negatieven, 20x20 cm

Kader in aluminium en glas

Variabele afmetingen

Luchtfoto's van de basis van Kamina basis, ca. 1956-1958

Historisch plan (schaal 1/5000)

Papier en inkt

161 x 152 cm - 145 x 151 cm

Courtesy Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (ACOS IS/CA)

Kelderverdieping (gang)

Plannen van de bouwwerken en infrastructuur van de basis van Kamina(1947-1960), van links naar rechts:

Voorstudie van het minigolfpaviljoen, 1953

Plan nr.53/151

Kalkpapier en inkt

47x119 cm

Kamina basis, bestuur publieke werkzaamheden, Constructie van het luchtvaartstation, gevels, 1952

Kalkpapier en inkt

89x95 cm

Kamina basis, Grafteken Project, 1953

Plan n° 53/136

Kalkpapier, inkt

32x33 cm

Belgische Krijgsmacht, metropolitische basis van Kamina, publieke werkzaamheden, Kiekenkot voor de kippen van de inheemsen, 1957

Plan n° 57/59

Kalkpapier en inkt

32x90 cm

Zonder titel (huis), 1952

Plan nr. 52/14

Kalkpapier, inkt

82 x 126 cm

Air-conditioning-installatie voor het drogen van parachutes. Algemeen schema, 1951

Plan J-1547

Kalkpapier, inkt

63 x 86 cm

Belgisch Congo, Ministerie van nationale defensie, basis van Kamina, constructie van de hoofdkwartieren, 1952

Plan nr. 52/100

Kalkpapier, inkt

70x120 cm

Basis van Kamina, gevangenis, 1955

Plan nr. 55/130

Kalkpapier, inkt

78 x 126 cm

Belgisch Congo, Ministerie van nationale defensie, basis van Kamina, publieke werken, constructie van 10 woningen voor Europeanen, woning Type E, 1951

Plan nr. 51/8

Kalkpapier, inkt

90x147 cm

IJzerwerken voor het ophangen van de schoolbel, 1953

kalkpapier, inkt

46 x 76 cm

Basis van Kamina, ontvangstcentrum, implantatie van de antennes, ca.1947-1960

Plan

Kalkpapier, inkt

47x57 cm

Alle plannen: Courtesy Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (ACOS IS/CA)

Kelderverdieping (zaal)

Vitrine 1:

De meeste mannen hebben een moment in hun leven dat ze grootse dingen kunnen verwezenlijken – wanneer niets onmogelijk lijkt te zijn, ca. 1947-1951

Gastenboek (album + 13 prenten uit het album)

Papier, inkt, foto's

37 x 30 x 5 cm

Courtesy Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (ACOS IS/CA)

Vitrine 2:

Belgisch Kongo, Katanga Provincie, Haut Lomami District, Kamina, voorlopige agglomeratie, ca. 1951

Plan (schaal 1-45000 – plan nr. T 524 Sul.)

Papier, inkt

90 x 47 cm

Courtesy Federale Overheidsdienst Buitenlands Zaken, België

Vitrine 3:

Het vertrek van Generaal Geysen, 30 augustus 1960, 1960

Fotoalbum (7 prenten uit het album)

Papier, foto's

32 x 24 cm

Courtesy Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (ACOS IS/CA)

Beperkte editie

Sven Augustijnen

Majoor BEM Janssens en Generaal Kestens aan het werk in een barak in de basis van Kamina met het portret van Koning Boudewijn in de achtergrond, 2016

Zwart wit bariet prints vanuit een historisch negatief, 15x15 cm

Ter gelegenheid van deze tentoonstelling wordt een beperkte editie te koop aangeboden. Voor meer informatie kan u terecht bij het onthaal.

Met dank aan

Le Réduit zou nooit mogelijk geweest zijn zonder de nauwe samenwerking met het Centrum voor Historische Documentatie van de Krijgsmacht (ACOS IS/CA), het Ministerie van Buitenlandse Zaken en het Ministerie van Defensie. In het bijzonder willen we onze dank betuigen aan Jeroen Huygelier voor zijn beschikbaarheid, interesse en engagement. Zonder zijn hulp en expertise zou dit project nooit het licht gezien hebben.

De productie van deze tentoonstelling is mogelijk gemaakt dankzij de professionele en toegewijde inspanningen van Amaury Daurel, Victor Delestre, Olivier Ferreira Santos, Romain Juan en Frédéric Uyttenhove. Ook bedanken we Jean Crabeels, Ludo Engels, Alain Gerard, Fatima Mendes Ferreira, Fred Op de Beeck en Elke Trabant voor hun steun en/of technische assistentie tijdens de ontwikkeling van dit project. Ten slotte bedanken we NF architects en professor Johan Lagae (Universiteit Gent) voor hun expertise.

We willen ook onze collega's Deborah Bowmann, Horrible Bise, Jan Mot, Greta Meert en Établissement d'en Face bedanken voor hun genereuze hulp bij het logistieke aspect van dit project.

De onderzoeksfase van Le Réduit is mogelijk gemaakt dankzij de genereuze steun van Flanders State of the Art en Vlaamse Gemeenschapscommissie. De vernissage werd gesponsord door Vedett.

Team La Loge: Ailsa Cavers, Giulia Morucchio, Anne-Claire Schmitz
Grafisch ontwerp: Antoine Begon, Boy Vereecken

Verbeteringen en vertalingen: Emiliano Battista, Isabelle Grynberg, Steven Tallon

Partner: Brussels Gallery Weekend

Openingstijden

donderdag - vrijdag - zaterdag

12:00 tot 18:00

gratis toegang

Gelieve ons website te bezoeken voor meer informatie over ons programma en evenementen.

La Loge

Kluisstraat 86 – 1050 Brussel

+32(0)2 644 42 48

info@la-loge.be

www.la-loge.be

La Loge is een privé-initiatief zonder winstoogmerk.